

SELMA LAGERLÖF

De fågelfrie

Ur *Osynliga länkar* (1933)

En bonde, som hade mördat en munk, flydde till skogs och dömdes fredlös. Han fann före sig i vildmarken en annan fredlös man, en fiskare från de yttersta skären, som hade blivit anklagad för att ha stulit ett sillnät. Dessa båda slog sig samman, bodde i en jordkula, satte ut snaror, skäftade pilar, bakade bröd på en gråstenshäll och vakade över varandras liv. Bonden gick aldrig ur skogen, men fiskaren, som inte hade begått ett så avskyvärt brott som han, lade stundom över skuldran bördor av fällda djur och smög sig ned bland människorna. Då fick han i utbyte mot svart tjäder och blåglänsande orre, mot långörad hare och finlemmat rådjur mjölk och smör, pilspetsar och kläder. Detta satte de fredlöse i stånd att uppehålla livet.

Kulan, där de bodde, var grävd i en backslutning. Breda hållar och taggiga slånbuskar skyddade ingången. På taket stod en risig gran. Vid dess rot var jordkulans vindfång. Den uppstigande röken silades genom trädets täta, barrfyllda grenar och försvann omärklig i rymden. Männen brukade färdas till och från sin bostad, vadande i skogsbäcken, som sprang upp

under bergsslutningen. Ingen sökte de fredlöses spår under det lustigt porlande vattnet.

I förstone hade de blivit jagade som vilddjur. Bönderna samlades som till skall på björn eller varg. Skogen omringades av bågskyttar. Spjutbärare gingo in där och lämnade ingen mörk klyfta, intet risigt snår utforskade. Medan det larmande drevet gick fram över skogen, lågo de fredlöse i sin mörka håla, andlost lyssnande, flämtande av förfäran. Härmed höll fiskaren ut en hel dag, men han, som hade mördat, jagades av outhärdlig ångest ut i det fria, där han kunde se sin fiende. Då blev han upptäckt och jagad, men detta tycktes honom sjufalt bättre än att ligga stilla i maktlös överksamhet. Han flydde undan sina jägare, åkte utför bråddjup, hoppade över strömmar, klättrade uppåt lodräta bergväggar. All fördold kraft och färdighet inom honom framlockades av farans eggelse. Hans kropp blev spänstig som en stålfjäder, foten sprang inte miste, handen släppte inte fäste, öga och öra uppfattade dubbelt så skarpt som fordom. Han förstod vad löven viskade och stenarna varnade. Då han hade klättrat över en brant, vände han sig mot förföljarna, sändande dem speglosor i bitande rim. Då de vinande spjuten väste, grep han dem blixtnabbt och sände dem ned mot fienderna. Då han trängde fram mellan piskande grenar, sjöng någon inom honom en äredikt om hans färd.

Där löpte den kala bergsryggen fram genom skogen, och ensam på dess brant stod den skyhöga furan. Den brunröda stammen var bar, men i den grenrika toppen vaggade rovfågelsnästet. Så överdådigt modig var nu den flyende, att han steg dit upp, medan förföljarna sökte honom på de skogiga sluttningarna. Där satt han i trädtoppen, vridande nacken av hökungarna, medan jakten drog fram djupt under honom. Hökhanne och hökhona sköto hämndlystna ned mot rövaren. De fladdrade framför hans ansikte, riktade näbbarna mot hans ögon, slogo honom med vingarna och klöste med klorna upp blodstrimmor i hans väderbitna hy. Han kämpade skrattande mot dem. Stående upprätt bredvid nästet, högg han efter dem med sin vassa kniv och glömde i lekens lust livsfaran och förföljarna. Då han fick tid att se efter dessa, hade de dragit åt annat håll. Ingen hade tänkt på att söka jaktbytet på den kala bergsryggen. Ingen hade lyft ögonen mot skyarna för att se honom öva pojkstreck och sömngångarbragder, medan hans liv var i den yttersta nöd.

Mannen skalv till, då han fann sig räddad. Med darrande händer grep han efter stöd, hisnande mätte han den höjd, dit han hade klättrat. Och stönande av ängslan att falla, rädd för fåglarna, rädd för att bli sedd, rädd för allt, gled han utför stammen. Han lade sig ned på berget för att inte synas och släpade sig fram över dess hållar, tills småskogen skylde honom.

Då gömde han sig under unggranarnas hoptrasslade grenar. Svag och maktlös sjönk han ned på mossan. En ensam man skulle ha kunnat fånga honom.

*

Tord var fiskarens namn. Han var inte mer än sexton år gammal, men stark och djärv. Han hade redan levat ett år i skogen.

Bonden hette Berg, med tillnamnet Rese. Han var den längsta och starkaste man, som fanns i häradet, och därtill skön och välväxt. Han var bred över skuldrorna och smärt om livet. Hans händer voro så välbildade, som om han aldrig hade prövat på hårt arbete. Håret var brunt och ansiktet ljuslätt. Sedan han hade vistats någon tid i skogen, fick han i allt ett fruktansvärdare utseende än förut. Hans blickar blevo vassa, ögonbrynen växte buskiga, och de muskler, som rynkade dem, lågo fingertjocka framme vid näsroten. Det framträdde tydligare än förr hur den övre delen av hans panna sköt ut över den nedre. Läpparna slötos nu fastare än fordom, hela ansiktet blev magrare, gropen vid tinningen blev mycket djup, och de väldiga käkbenen framträdde märkbarare. Hans kropp blev mindre fyllig, men dess muskler knöto sig järnhårda. Håret grånade hastigt.

Denne man kunde den unge Tord inte se sig mätt på. Något så skönt och väldigt hade han aldrig förr skådat. För hans inbillning stod han hög som skogen, stark som bränningen. Han

tjänade honom som en husbonde och dyrkade honom som en gud. Det föll sig naturligt, att Tord skulle bära jaktspjuten, släpa hem villebrådet, hämta vatten och göra upp eld. Berg Rese tog emot alla hans tjänster, men sade honom nästan aldrig ett vänligt ord. Han föraktade honom, därför att han var en tjuv.

De fredlöse förde inte ett rövare- eller stigmansliv, utan närde sig av jakt och fiske. Om inte Berg Rese hade mördat en helig man, skulle bönderna snart ha upphört att förfölja honom och lämnat honom i fred uppe bland bergen. Men nu fruktade de stor ofärd för bygden, därför att den, som hade burit händer på Guds tjänare, ännu gick ostraffad. Då Tord kom ned till dalen med villebråd, bjödo de honom stora ägodelar och förlåtelse för hans eget brott, om han ville visa dem vägen till Berg Reses håla, så att de skulle kunna infånga denne, medan han sov. Men gossen nekade alltid, och om någon ville smyga efter honom uppåt skogen, förde han denne så slugt på villospår, att han uppgav förföljandet.

En gång sporde honom Berg om inte bönderna ville locka honom till förräderi, och då han hörde vad de bjödo honom i lön, sade han hånfullt, att Tord vore dum, som inte antog ett sådant tillbud.

Tord såg då upp på honom med en blick, vars make Berg Rese aldrig förr hade sett. Inte hade någon fager kvinna i hans ungdom, inte

hade hans hustru eller barn sett så på honom. ”Du är min herre, min självvalde härskare”, sade blicken. ”Vet då, att du får slå mig och skymfa mig hur du vill. Jag är ändock trogen.”

Berg Rese gav sedan mera akt på gossen och märkte, att han var modig att handla, men blyg att tala. För döden hade han ingen fasa. Då sjöarna nyss hade frusit eller då kärren stodo som farligast om våren, då gungflyn doldes under rikt blommande ängsull och hjortron, tog han helst sin väg över dessa. Det syntes vara ett behov för honom att utsätta sig för faror liksom till ersättning för de stormar och fador på havet, som han inte mer hade att möta. Om natten var han rädd i skogen, och även mittpå dagen kunde de mörkaste snåren eller en kullvräkt furas vitt utsträckta rötter skrämma honom. Men då Berg Rese frågade honom om detta, var han för blyg att ens svara.

Tord brukade inte sova på den långt framme i kulan nära elden uppförda sängplatsen, som gjordes mjuk av mossa och varm av fällar, utan han kröp var natt, sedan Berg hade somnat, fram till ingången och låg där på en stenhäll. Berg upptäckte detta, och fastän han väl förstod skälet, frågade han vad det skulle betyda. Tord förklarade det inte för honom. För att slippa frågor låg han inte vid dörren på två nätter, men sedan återtog han vaktposten.

En natt, då yrsnön rök omkring skogstopparna och virvlade in i de mest stormtäta snår, sökte sig de yrande snöfjunen in i de fredlöses kula. Tord, som låg strax inom den av hällar stängda ingången, var nedbäddad under en smältande driva, då han vaknade om morgonen. Några dagar senare blev han sjuk. Lungorna väste, och då de vidgade sig för att intaga luft, erfor han sönderslitande smärtor. Han höll sig uppe, så länge krafterna räckte, men då han en kväll lutade sig ned för att blåsa på elden, föll han omkull och blev liggande.

Berg Rese kom fram till honom och bad honom gå till sin bädd. Tord stönade av smärta och mäktade inte resa sig. Berg stack då armarna under honom och lyfte honom dit. Men han kände det, som om han hade tagit i en slemmig orm, han hade på tungan en smak, som om han hade ätit det oheliga hästköttet, så lett var det för honom att röra vid denne usle tjuv.

Han lade sin egen stora björnfäll över honom och gav honom vatten. Mer kunde han inte göra. Det blev inte heller farligt. Tord blev snart frisk. Men därigenom att Berg måste göra hans sysslor och vara hans tjänare, hade de kommit varandra närmare. Tord vågade tala till honom, då han om kvällarna satt och slöjdade pilskaft inne i kulan.

– Du är av god ätt, Berg, sade Tord. De rikaste i dalen är dina fränder. Dina ättmän har tjänat hos konungar och stritt i deras sköldborg.

– Oftast har de kämpat i upprorsflockarna och gjort konungarna all skada, genmälde Berg Rese.

– Dina fäder gjorde stora gillen om julen, och så gjorde också du, när du satt på din gård. Hundrade män och kvinnor kan finna bänkplatser i din stora stuga, som var byggd, redan innan Sankt Olov döpte här i Viken. Du ägde gammaldags silverkärl och stora dryckeshorn, som gick från man till man, fyllda med mjöd.

Åter måste Berg Rese se på gossen. Han satt uppe, med benen hängande utom bädden och huvudet vilande mot händerna, med vilka han på samma gång höll undan den vilda hårmassan, som ville ramla ned över hans ögon. Ansiktet hade blivit blekt och fint under sjukdomens härjning. I ögonen lyste ännu febern. Han smålog åt de bilder han framtröllade för sig: åt den smyckade stugan, åt silverkärlen, åt de festklädda gästerna och åt Berg Rese, sittande i högsätet i sina fäders sal. Bonden tänkte, att ingen ännu hade sett på honom med sådana av beundran lysande ögon eller funnit honom så härlig, iförd festkläderna, som den där gossen fann honom i den slitna skinndräkten.

Han blev både rörd och retad. Denne usle tjuv hade ingen rätt att beundra honom.

– Gavs det då inga gillen i ditt hem? sporde han.

Tord skrattade.

– Där ute på skäret, hos far och mor! Far är ju vrakplundrare och mor är en häxa. Till oss vill ingen komma.

– Är mor din en häxa?

– Det är hon, svarade Tord alldeles obesvärad. I stormigt väder rider hon på en säl ut mot de skepp, som störtvågorna spolar över, och de, som då vräkes i havet, blir hennes.

– Vad ska hon med dem? frågade Berg.

– Å, en häxa behöver alltid lik. Hon kokar väl salvor av dem, eller kanske hon äter dem. I månskensnätter sitter hon ute i bränningen, där den går som vitast, och skummet sprutar över henne. De säger, att hon sitter och letar efter förlista barns fingrar och ögon.

– Det där är styggt, sade Berg.

Gossen svarade med oändlig tillförsikt:

– Det vore styggt för andra, men inte för häxor. De måste göra så.

Berg Rese fann, att här stötte han på ett nytt sätt att betrakta världen och tingen.

– Måste också tjuvar stjäla, liksom häxor måste trolla? frågade han skarpt.

– Ja visst, svarade gossen, var och en måste göra vad han är bestämd till. Men så tillade han med ett inbundet leende: Det finns också tjuvar, som aldrig har stulit.

– Säg du ut vad du menar! sade Berg.

Gossen fortfor med sitt hemlighetsfulla leende, stolt över att vara en olöslig gåta.

– Det är som att tala om fåglar, som inte flyger, det att tala om tjuvar, som inte stjälar.

Berg Rese gjorde sig dum för att få veta något.

– Ingen kan väl kallas för tjuv utan att ha stulit, sade han.

– Nenej, män, sade gossen och knep ihop munnen som för att hålla orden instängda. Än om någon hade en far, som stule? framkastade han om en stund.

– Gods och gård ärver man, gentog Berg Rese, men tjuvnamn bär ingen, som inte själv har förvärvat det.

Tord skrattade stilla.

– Än om någon har en mor, som tigger och ber en att ta fars brott på sig? Än om någon så lurar bödeln på hans arbete och flyr till skogs? Än om någon blir dömd fredlös för ett fisknäts skull, som han aldrig har sett?

Berg Rese slog knytnäven i stenbordet. Han var vred. Där hade denne fagre ungersven gått och kastat bort hela sitt liv. Inte kärlek, inte ägodelar, inte anseende bland män kunde han vinna efter detta. Den usla omsorgen om mat och kläder var allt, som återstod honom. Och den dåren hade låtit honom, Berg Rese, gå här och förakta en oskyldig. Han bannade honom med stränga ord, men Tord blev inte ens så pass rädd, som det sjuka barnet blir för modern, då hon bannar det, därför att det har förkyllt sig genom att vada i vårbäcken.

*

Mellan de breda, skogbevuxna bergen låg en mörk tjärn. Den var fyrkantig med så raka stränder och så skarpa hörn, som om den hade blivit grävd av människor. På tre sidor omgavs den av branta bergväggar, vid vilka granarna klängde sig fast med armstjocka rötter. Runtom tjärnen, där jordtorvan så småningom hade blivit bortsköljd, stodo dessa rötter upp ur vattnet, nakna och krokiga och underbart vridna om varann. Det var en oändlig massa ormar, som på en gång hade velat kräla upp ur tjärnen, men trasslat ihop sig och blivit stående. Eller det var en mängd mörknade skelett efter drunknade jättar, som tjärnen hade velat vräka upp på land. Armar och ben krökte sig om varandra, de långa fingrarna grävde sig ned i själva klippan efter fäste, de ofantliga revbenen bildade valvbågar, som uppburo uråldriga träd. Det hade dock hänt, att de järnarmar, de stålhårda jättefingrar, varmed granarna höllo sig fast, givit vika, och av en väldig nordan hade en gran förts i en vid båge från bergskammen ned i tjärnen. Med toppen före hade den trängt djupt ned i den dyiga botten och blivit sittande. Nu hade fiskynglet en god tillflyktsort mellan dess grenar, men roten stack upp ovan vattnet, liknande ett mångarmat vidunder, och dess svarta rotgrenar bidrogo att göra tjärnen stygg och skrämmande.

På tjärnens fjärde sida sänkte sig bergen. Där förde en liten skummande ström bort dess

vatten. Innan denna ström kunde finna den enda möjliga vägen, måste den söka sig fram mellan stenar och tuvor och kom så att bilda en liten värld av öar, somliga blott en tuva stora, andra bärande ett tjugtal träd.

Här, varest de kringstående bergen inte skymde bort all sol, trivdes även lövträd. Här stodo törstiga, grågröna alar och glattbladiga pilar. Björken var där, liksom den kommer tillstädes överallt, där det gäller att tränga undan barrskogen, och häggen och rönnen, de två, som pläga kanta skogsängarna, fyllande dem med doft och bekransande dem med fågning.

Här åt utloppet till fanns också en manshög vass-skog, som förorsakade, att solljuset föll grönt över vattnet, såsom det faller över mossan i den riktiga skogen. I vassen funnos öppna platser, små, runda dammar, och i dem flöto näckrosor. De höga stråna sågo med milt allvar ned på dessa ömtåliga skönheter, som misslynta förvarade sina vita blad och gula ståndare inom läderhårda överdrag, så snart solen inte ville visa sig.

En solskensdag kommo de fredlöse till denna tjärn för att meta. De vadade ut till ett par stora stenar inne i vass-skogen och sutto där och kastade ut agn för de stora, grönstrimmiga gäddor, som stodo och sovo i vattenbrynet.

Dessa män, som ständigt färdades ute i skog och fjäll, hade, utan att de själva visste det, kommit in under naturmakternas välde lika

mycket som växter och djur. I solsken blevo de öppenhjärtiga och modiga, men om kvällen, så snart solen hade försvunnit, blevo de tysta, och natten, som förekom dem mycket större och väldigare än dagen, gjorde dem ängsligt maktlösa. Nu försatte dem det gröna ljuset, som föll in mellan vassen och färgade vattnet i guldstrimmigt brunt och svartgrönt, i ett slags underverksstämning. All utsikt var stängd. Stundom vaggade vassen för en omärklig vind, stråna rasslade, och de långa, bandlika bladen fladdrade mot deras ansikten. De sutto i gråa skinndräkter på de gråa stenarna. Skiftningarna i skinnet härmade den vittrade, lavklädda stenens skiftningar. Var och en såg kamraten i hans tystnad och orörlighet förbytt till en stenbild. Men inne i vassen gingo jättefiskar med regnbågsfärgade ryggar. Då männen kastade ut krokarna och sågo vågringarna fortplantas inne bland vassen, var det, som om rörelsen skulle bli starkare och starkare, till dess de märkte, att den inte blott berodde av deras kast. Ett sjörå, till hälften en människa, till hälften en glimmande fisk, låg och sov i vattenbrynet. Hon låg på rygg med hela kroppen under vatten, så väl gömd, att de inte förr hade märkt henne. Det var hennes andedrag, som inte tilläto vågorna att stanna. Men det var ingenting underligt i att hon låg där, och då hon nästa ögonblick var borta, visste de inte rätt om hon blott hade varit en synvilla.

Det gröna ljuset trängde genom ögonen in i hjärnan som ett blitt rus. Männen sutto och stirrade med förslöade tankar, seende inne bland vassen syner, som de inte vågade anförtro varandra. Fångsten blev dålig. Dagen var ägnad åt drömmar och uppenbarelser.

Det hördes årslag inne i vassen, och de sprutto upp som ur en sömn. Nästa ögonblick visade sig en ekstock, tung, urholkad utan all konstfärdighet, mossgrodd i alla sprickor och med åror smala som käppar. En ung flicka, som hade hämtat näckrosor, rodde den. Hon hade mörkbrunt hår, samlat i stora flätor, och stora mörka ögon, eljest var hon egendomligt blek. Men hennes blekhet skiftade i skärt och inte i grått. Kinderna hade ingen högre färg än det övriga ansiktet, knappt nog hade läpparna det. Hon bar vit linnetröja och ett läderskärp med guldspänne. Kjorteln var blå med röd fäll. Hon rodde tätt förbi de fredlöse utan att se dem. De höllo sig andlöst stilla, dock inte av fruktan för att bli sedda, utan blott för att riktigt väl kunna se henne. Så snart hon var borta, blevo de liksom förvandlade från stenbilder till människor. De sågo leende på varandra.

– Hon var vit som näckrosorna, sade den ene. Hon var mörkögd som vattnet där borta under granrötterna.

De voro så uppspelta, att de hade velat skratta, riktigt skratta, som det aldrig förr hade skrattats vid den tjärnen, så att bergväggarna

hade dånat av ekon och granarnas rötter hade lossnat av skräck.

– Tyckte du hon var vacker? frågade Berg Rese.

– Å, jag vet inte, jag såg henne så kort. Kanske hon var det.

– Du tordes nog inte se på henne. Du tänkte väl, att det var sjöjungfrun.

Och åter skakades de av samma orimliga munterhet.

*

Tord hade en gång som barn sett en drunknad man. Han hade funnit liket på stranden vid ljus dag och inte alls blivit rädd, men om natten hade han drömt förfärliga drömmar. Han såg ett hav, där varje våg rullade en död man fram till hans fötter. Han såg ock, att alla holmar och öar i skärgården voro betäckta av drunknade, som voro döda och hörde havet till, men ändå kunde tala och röra sig och hota honom med vissnade, vita händer.

Så hände det honom även nu. Flickan, som han hade sett inne bland vassen, vände tillbaka i hans drömmar. Han mötte henne på tjärnens botten, där solljuset föll ännu mycket grönare än inne bland vassen, och han hade tid att se, att hon var vacker. Han drömde sig uppkrupen på den stora granroten mitt ute i den mörka tjärnen, men granen sviktade och gungade så, att han ibland var alldeles under vatten. Då trädde hon fram på de små holmarna. Hon stod under de

röda rönnarna och skrattade åt honom. I den sista drömsynen bragte han det så vitt, att hon kysste honom. Det var morgon då, och han hörde, att Berg Rese var uppstigen, men han slöt envist ögonen för att få fortsätta att drömma. Då han vaknade, var han liksom yr och bedövad av det, som hade hänt honom under natten. Han tänkte nu mycket mer på flickan, än han hade gjort förra dagen.

Mot kvällen föll det honom in att fråga Berg Rese om han kände hennes namn.

Berg såg på honom liksom prövande.

– Kanske är det bäst, att du får veta det strax, sade han. Hon är Unn. Vi är fränder.

Tord visste då, att det var för denna bleka ungmös skull, Berg Rese gick fredlös omkring i skog och fjäll. Tord sökte påminna sig vad han visste om henne.

Unn var en storbondes dotter. Hennes mor var död, så att hon styrde sin faders gård. Detta behagade henne, ty hon var härsklysten, och hon hade ingen lust att ta en man.

Unn och Berg Rese voro syskonbarn, och det hade länge sagts, att Berg hellre satt hos Unn och hennes tärnor och skämtade med dem, än han arbetade på sin gård. Då det stora julgillet firades hos Berg, hade hans hustru inbjudit en munk från Dragsmark, ty hon ville, att denne skulle förehålla Berg, att han glömde henne för en annan kvinna. Denne munk var förhatlig för Berg och för många på grund av sitt yttre. Han

var mycket fet och alldeles vit. Hårkransen kring hans kala hjässa, ögonbrynen över hans vattniga ögon, ansiktshyn, händerna och hela kåpan, allt var vitt. Många hade svårt att uthärda hans åsyn.

Vid gästbudsbordet, i alla gästernas åhörande, sade nu denne munk, ty han var orädd och menade, att hans ord skulle verka mer, om de hördes av många:

– Man plägar säga, att göken är den sämsta av fåglar, därför att han inte uppföder sina ungar i eget bo, men här sitter en man, som inte sörjer för hem och barn, utan söker sin fröjd hos en främmande kvinna. Honom vill jag kalla den sämste av män.

Unn steg då upp.

– Detta, Berg, är sagt åt dig och mig, sade hon. Aldrig har jag blivit så skymfad, men så är inte heller min far med på gillet. Hon hade velat gå, men Berg sprang efter henne.

– Rör dig inte! sade hon. Aldrig mer vill jag se dig.

Han hann henne i förstugan och frågade henne vad han skulle göra, för att hon måtte stanna. Med flammande ögon hade hon svarat, att det måtte han själv bäst veta. Då gick Berg in och drap munken.

Nu voro Berg och Tord inne på samma tankar, ty om en stund sade Berg:

– Du skulle ha sett henne, Unn, när den vita munken var fallen. Husfrun församlade de små barnen omkring sig och förbannade henne. Hon

vände deras ansikten mot henne, för att de evigt måtte minnas den, som hade gjort deras far till mördare. Men Unn stod lugn och så skön, att männen bävade. Hon tackade mig för dådet och bad mig genast dra till skogs. Hon uppmanade mig att inte bli en rövare och inte förr nyttja kniven, än jag kunde göra det för en lika rättfärdig sak.

– Din bragd hade höjt henne, sade Tord.

Här stod nu Berg Rese inför detsamma, som han förr hade undrat på hos gossen. Han var som en hedning, sämre än en hedning, han fördömde aldrig det, som var orätt. Han kände intet ansvar. Det, som måste ske, det skedde. Gud och Kristus och helgonen kände han, men blott till namnet, såsom man känner främmande länders gudar. Skärens gastar voro hans gudar. På de dödes andar hade hans trollkunniga moder lärt honom tro.

Då företog Berg Rese sig ett arbete, som var likaså dåraktigt som att sno rep åt sin egen hals. Han ställde inför denne okunniges ögon den store Guden, rättfärdighetens herre, illgärningars hämnare, som nedstörtar de brottsliga i de eviga pinorummen. Och han lärde honom älska Kristus och hans moder och de heliga män och kvinnor, som med lyfta händer låg inför Guds tron för att avvärja den store hämnarens vrede från syndarskarorna. Han lärde honom allt, vad människor göra för att försona Guds vrede. Han visade honom

pilgrimsskarorna, vallfärdande till heliga orter, de självlågande botgörarna och munkarnas flykt från världslivet.

Allteftersom han talade, blev gossen ivrigare och blekare, hans ögon vidgades som för fruktansvärda syner. Berg Rese ville upphöra, men tankarnas ström var över honom, och han fortsatte att tala. Natten sänkte sig över dem, den svarta skogsnatten, under vilken ulvarna tjuta, Gud kom dem så nära, att de sågo hans tron skymma bort stjärnorna, och straffänglarna sänkte sig ned mot skogstopparna. Men under dem flammade underjordens lågor ända upp mot jordens platta skiva, girigt slickande denna skälvande tillflyktsort för kvaltyngda människosläkter.

*

Hösten hade kommit, och det var skarp storm. Tord gick ensam ute i skogen för att undersöka donor och giller. Berg Rese satt hemma för att laga sina kläder. Tords väg gick uppför en skogig höjd. Där var bred stig.

Varje stormil, som kunde tränga in mellan trädvimlet, förde de torra löven i prasslande virvlar uppåt stigen. Tord tyckte gång på gång, att någon gick bakom honom. Han såg sig ofta tillbaka. Stundom stannade han för att lyssna, men han förstod, att det var bladen och vinden, och gick vidare. Så snart han åter började gå, hörde han någon komma dansande på silkesfot uppåt slutningen. Små barnfötter kommo

trippande. Älva och rå lekte bakom honom. Då han vände sig om, var där ingen, alltjämt ingen. Han knöt näven åt de prasslande bladen och gick vidare.

De tystnade inte därmed, men de togo upp en annan ton. Det började väsa och flämta bakom honom. En stor huggorm kom glidande. Den etterdrypande tungan hängde ut ur munnen, och den blanka kroppen lyste mot de skrumpna bladen. Bredvid ormen tassade en varg, ett stort, magert gråben, som beredde sig att hugga fast i hans nacke, då huggormen slingrade in mellan hans fötter och stack honom i hälen. Ibland voro de båda tysta, liksom för att nalkas honom obemärkta, men strax därpå förråddes de av väsandet och flämtandet, och stundom slogo vargklorna klingande mot en sten. Tord gick ovillkorligen allt fortare, men djuren hastade efter honom. Då han kunde tro, att de voro på två stegs avstånd och beredde sig till språng, vände han sig om. Där fanns ingen, och det hade han vetat hela tiden.

Han satte sig på en sten för att vila. Då lekte de torra bladen vid hans fötter som för att förlusta honom. Där voro de, alla skogens blad: klargula små björklöv, rödbrokiga rönnblad, almens torra, brunsvarta blad, aspens sega, klarröda och sälgens gulgröna. Förvandlade och skrumpna, ärriga och kantstötta voro de, och mycket olika de dunmjuka, ljusgröna, finformade

skivor, som för några månader sedan rullades ut ur knopparna.

– Syndare, sade gossen, syndare! Intet är rent inför Gud. Hans vredes lågor har redan nått er.

Då han åter upptog vandringen, såg han skogen under sig gå för stormen som ett böljande hav, men nere på stigen var stilla lugnt. Men han hörde vad han inte kände. Skogen var full av röster.

Det kom som viskningar, som klagande sånger, som grova hotelser, som dånande eder. Det skrattade och det klagade, det var som larm av mycket folk. Detta, som hetsade och eggade, som prasslade och väste, som tycktes vara något och ändå intet var, gjorde hans tankar vilda. Han kände åter dödsångesten, som då han låg på sin hålas golv och människojakten gick fram genom skogen. Han hörde åter brakandet av grenar, folkmassans tunga steg, klangen av vapen, de dånande ropen, det vilt blodtörstiga sorl, som följde hopen.

Men det var inte ensamt detta, som låg i skogsstormen. Det var något annat, något ännu förskräckligare, röster, som han inte kunde tyda, ett virrvarr av stämmor, som tycktes honom tala ett främmande språk. Han hade hört väldigare stormar än denna fräsa genom tackel och tåg. Men aldrig förr hade han hört vinden spela på en så mångstämmig harpa. Varje träd hade sin röst, inte susade granen som aspen eller poppen som

rönnen. Varje klyfta hade sin ton, varje bergväggs ljudande eko sin egen klang. Och bäckarnas larm och rävarnas skall ljödo med in i den vidunderliga skogsstormen. Detta allt kunde han tyda, men det fanns andra, underbarare ljud. Det var dessa, som gjorde, att det började skrika och hånskratta och jämra sig inom honom i kapp med stormen.

Han hade alltid blivit rädd, då han varit ensam i skogsdunklet. Han tyckte om öppet hav och nakna skär. Andar och skuggor smögo om inne bland träden.

Så hörde han med ens vem det var, som talade i stormen. Gud var det, den store hämnaren, rättfärdighetens Gud. Han jagade honom för kamratens skull. Han fordrade, att han skulle utlämna munkens mördare åt hans hämnd.

Då började Tord tala mitt i stormen. Han talade om för Gud vad han hade velat göra, men inte mäktat. Han hade velat tala till Berg Rese och bedja honom försona sig med Gud, men han hade varit för skygg. Blygheten hade gjort honom stum.

– Då jag fick veta, att jorden styres av en rättfärdig Gud, ropade han, förstod jag, att han var en förlorad man. Jag har legat och gråtit över min vän i långa nätter. Jag visste, att Gud skulle finna honom, hur han än dolde sig. Men jag mäktade inte tala, inte lära honom att förstå. Jag blev ordlös, emedan jag älskade honom så högt.

Begär inte, att jag ska tala med honom, begär inte, att havet ska resa sig i höjd med bergen!

Han tystnade, och i stormen tystnade den djupa stämman, som hade varit Guds röst för honom. Det blev med ens vindstilla och skarp sol och ett plaskande som av åror och ett stilla rassel som av styva vassblad. Dessa milda ljud förde Unns bild fram för honom. Den fredlöse kan intet vinna, inte ägodelar, inte kvinnor, inte anseende bland män. Om han förrådde Berg, bleve han intagen under lagens hägn. Men Unn måste älska Berg efter vad han hade gjort för henne. Ur detta allt fanns ingen utväg.

Då stormen tog till, hörde han åter steg bakom sig och stundom ett andtrutet flämtande. Nu tordes han inte se sig om, för han visste, att han hade bakom sig den vite munken. Han kom från gillet i Berg Reses hus, nedstänkt av blod, med ett gapande yxhugg i pannan. Och han viskade:

– Angiv honom, förråd honom, rädda hans själ! Lämna hans kropp åt bålet, så att hans själ må bli skonad! Lämna honom åt pinbänkens långa kval, så att hans själ må få tid att ångra!

Tord sprang. Allt detta skrämmande, som i och för sig intet var, växte, då det så oupphörligt spelade in i själen, till en stor förfäran. Han ville bort från detta. Som han började springa, dånade åter den djupa, förskräckliga stämman, som var Guds. Gud själv jäktade honom med skrämnskott, för att han skulle utlämna mördaren. Berg Reses

brott stod avskyvärdare än någonsin för honom.

En vapenlös man var mördad, en Guds man genomborrad med blankt stål. Det var att trotsa

världarnas herre. Och mördaren vågade leva!

Han gladdes åt solens sken och markens frukt, som om den allsmåktiges arm vore för kort att nå honom.

Han stannade, knöt nävarna och tjöt ut en hotelse. Sedan gav han sig som en vansinnig på språng från skogen, från skräckriket, nedåt dalen.

*

Tord behövde blott säga sitt ärende, strax voro tio bönder färdiga att följa honom. Det beslöts, att Tord skulle gå ensam upp till kulan, på det att inte Bergs misstankar skulle väckas. Men där han gick fram, skulle han strö ut ärter, så att bönderna kunde finna vägen.

Då Tord kom in i kulan, satt den fågelfrie på stebänken och sömmade. Ljuset från brasan var knappt, och arbetet syntes gå dåligt. Gossens hjärta svällde av ömkan. Den härlige Berg Rese syntes honom fattig och olycklig. Och det enda han ägde, livet, skulle tas ifrån honom. Tord började gråta.

– Vad är det? sporde då Berg. Är du sjuk?
Har du varit rädd?

För första gången talade då Tord om sin rädsla.

– Det var styggt i skogen. Jag hörde vålnader och såg spöken. Jag såg vita munkar.

– Guds död, pojke!

– De mässade för mig hela vägen uppåt Bredfjället. Sprang gjorde jag, men de följde med och sjöng. Kan jag aldrig bli kvitt det oväsendet? Vad har jag med dem att göra? Jag menar, att de kunde mässa för en, som bättre behövde det.

– Är du galen i kväll, du Tord?

Tord talade, knappt vetande vad ord han begagnade. Han var fri från all blyghet. Talet strömmade oförhindrat över hans läppar.

– De är alla vita munkar, vita, likbleka. Alla har de blod på kåpan. De drar huvan ner i pannan, men såret lyser ändå fram under den. Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget.

– Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget?

– Är det jag, som har huggit det kanske? Varför ska jag se det?

– Det må helgonen veta, Tord, sade Berg Rese, blek och med hemskt allvar, vad det betyder, att du ser sår efter yxhugg. Jag dödade munken med ett par knivsting.

Tord stod nu skälvande framför Berg och vred händerna.

– De begär dig av mig. De vill tvinga mig att förråda dig.

– Vilka? Munkarna?

– De, ja visst, munkarna. De visar mig syner. De visar mig henne, Unn. De visar mig det glittrande, solblanka havet. De visar mig fiskarnas lägerplatser, där det är dans och

lustighet. Jag sluter ögonen, men ser ändå.

Lämna mig i fred! säger jag. Min vän har mördat, men han är inte ond. Låt mig vara, och jag ska tala till honom, så att han ångrar och gör bot. Han ska erkänna sin synd och draga till Kristi grav. Vi båda ska följas åt till ställen, som är så heliga, att all synd förtages från den, som nalkas dem.

– Vad svarar då munkarna? sporde Berg. De vill inte ha mig frälst. De vill ha mig på pinbänk och bål.

– Ska jag förråda min käraste vän? frågar jag dem, fortsatte Tord. Han är mitt allt på jorden. Han har frälst mig från björnen, som höll sin ram på min strupe. Vi har frusit samman och lidit allt slags nöd samman. Han har brett sin egen björnfäll över mig, när jag var sjuk. Jag har burit ved och vatten för honom, jag har vakat över hans sömn, jag har gäckat hans fiender. Varför tror de, att jag är en sådan, som förråder en vän? Min vän ska snart självmant gå till prästen och bikta, sedan följs vi åt till försoningens land.

Berg lyssnade allvarligt, med ögonen skarpt utforskande Tords ansikte.

– Du ska själv gå till prästen och säga honom sanningen, sade han. Du måste åter ner bland människor.

– Hjälper det mig, om jag går ensam? För din synd förföljer mig den döde och alla skuggor. Ser du inte hur jag fasar för dig? Du har lyft din

hand mot Gud själv. Intet brott är som ditt. Jag tänker, att jag måste glädja mig, då jag ser dig på stegel och hjul. Väl den, som i denna världen undfår sitt straff och undgår den tillkommande vreden. Varför talade du till mig om den rättfärdige Guden? Du tvingar mig att förråda dig. Hjälp mig från denna synd! Gå till prästen! Och han föll på knä framför Berg.

Mördaren lade handen på hans huvud och såg på honom. Han kom till att mäta sin synd med kamratens ångest, och den växte sig stor och fasaväckande för hans själ. Han såg sig i strid med den vilja, som leder världen. Ångern höll sitt intåg i hans hjärta.

– Ve mig, att jag har gjort vad jag gjort! sade han. Vad som väntar mig, är för tungt att frivilligt mötas. Utlämnar jag mig till prästerna, ska de pina mig i timslånga kval. De ska steka mig vid sakta eld. Och är inte detta eländets liv, som vi för i ångest och nöd, botgöring nog? Har jag inte förlorat gård och hem? Lever jag inte skild från vänner och allt, som gör en mans glädje? Vad fordras mer?

Då han talade så, sprang Tord upp, vild av förfäran.

– Kan du ångra? ropade han. Kan mina ord rubba ditt hjärta? Kom då genast! Hur kunde jag tro detta? Kom med ut till flykt! Det är ännu tid.

Berg Rese sprang upp även han.

– Du har då gjort det –

– Ja, ja, ja. Jag har förrått dig. Men kom nu fort! Kom nu, då du kan ångra! De ska låta oss gå. Vi ska undkomma dem!

Mördaren böjde sig mot golvet, där hans fäderneärvda stridsyxa låg vid hans fötter.

– Du son av en tjuv! sade han, väsande fram orden. Dig har jag trott och hållit kär!

Men då Tord såg honom böja sig efter yxan, visste han, att det nu gällde hans eget liv. Han fick upp sin egen yxa ur bältet och högg efter Berg, innan denne hann att resa sig. Eggen skar genom den vinande luften och for in i det nedböjda huvudet. Berg Rese for till marken med huvudet före, hela kroppen tumlade efter. Blod och hjärna sprutade fram, yxan ramlade ur såret. Mellan det tovigå håret såg Tord ett stort, rött, gapande hål efter ett yxhugg.

Nu kommo bönderna inrusande. De blevo glada och prisade gärningen.

– Nu står din sak väl, sade de till Tord.

Tord såg ned på sina händer, som om han där märkte de fjättrar, varmed han hade släpats fram till att döda den han älskade. De voro som Fenrisulvens, smidda av intet. Av vassens gröna dager, av skogens skuggors lek, av stormens sång, av lövens prassel, av drömmars tjusning voro de skapade. Och han sade högt:

– Gud är stor.

Men åter kom han in i sin förra tankegång. Han föll ned på knä vid liket och lade sin arm under dess huvud.

– Gör honom inget! sade han. Han ångrar, han vill gå till de heliga gravarna. Han är inte död, men fångsla honom inte! Vi var just färdiga att gå, då han föll. Den vite munken ville väl inte, att han skulle ångra, men Gud, rättfärdighetens Gud, älskar ångern.

Han låg kvar bredvid liket, talade med det, grät och bad den döde att vakna. Bönderna lagade i ordning en bår av några spjut. De ville bära storbondens lik ned till hans gård. De hade vördnad för den döde och talade sakta i hans närhet. Då de lyfte honom på båren, steg Tord upp, skakade håret ur ansiktet och talade med en röst, som skälvde av snyftningar:

– Säg då till Unn, som gjorde Berg Rese till en mördare, att han blev dödad av Tord, fiskaren, vars fader är vrakplundrare och vars moder är häxa, därför att han lärde honom, att denna jordens grundval heter rättfärdighet!

